

Representantforslag 47 S

(2015–2016)

fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Audun Lysbakken

Dokument 8:47 S (2015–2016)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Audun Lysbakken om tiltak for et anstendig arbeidsliv og mot sosial dumping

Til Stortinget

Bakgrunn

Omfanget av sosial dumping og arbeidslivskriminalitet øker stadig. Det er i ferd med å vokse fram en ny gruppe med underbetalte arbeidere, og arbeidsmarkedet deles mellom de som har fast og de som har midlertidig ansettelse. Denne utviklingen må stoppes, slik at det norske arbeidslivet kan være trygt for alle arbeidstakere.

Den såkalte nordiske modellen i arbeidslivet er kjennetegnet av høy sysselsetting, høy organisasjonsgrad, utbygde velferdsstater, høy grad av likhet og godt partssamarbeid. Det har gitt trygghet i arbeidslivet. Nå er det flere utviklingstrekk som truer denne modellen, og veksten i omfang av sosial dumping er et av dem.

I rapporten «Situasjonsbeskrivelse 2014. Arbeidsmarkedskriminalitet i Norge», som er laget i et samarbeid mellom Arbeidstilsynet, Kriminalomsorgen, Kripas, Mattilsynet, Nav, Politiets utlendingsenhet, skatteetaten, tollvesenet, Utlendingsdirektoratet og Økokrim, beskrives problemet på denne måten:

«Arbeidsmarkedskriminalitet har vokst fram som en utfordring det av flere årsaker er viktig for det norske samfunnet å forebygge og bekjempe. Den har betydelige konsekvenser for samfunnet, blant annet ved at fellesskapet taper store inntekter, og velferdsordningene i Norge får en svekket legitimitet. Samtidig blir arbeidstakere utnyttet, og dagens standard for arbeidsmiljø og sikkerhet i norsk arbeidsliv blir satt

tilbake. I visse bransjer er det nå vanskelig for aktører som ønsker å drive lovlig, å konkurrere på pris. Dette får en uheldig, konkurransevridende effekt på et lovlydig arbeidsmarked. Konsekvensene på lang sikt kan i verste fall være at Norge vil mangle lovlydige virksomheter til å utføre større og mindre oppdrag for private og det offentlige. Dette kan skape en situasjon der hele bransjer, for eksempel innen bygg – og anleggsbransjen, kontrolleres av kriminelle aktører.»

En undersøkelse Manifest senter for samfunnsanalyse har gjennomført på 63 byggeplasser i Oslo-området i september 2015, viste at andelen fast ansatte i byggebransjen var drastisk redusert. Hos de seks tradisjonelt største entreprenørene i området var andelen halvert fra 2007 til 2015. Samtidig økte omfanget av innleie fra bemanningsbyråer kraftig.

I en forskningsartikkel skrevet av Jon Horgen Friberg og Hedda Haakestad ved Fafo («Arbeidsmigrasjon, makt og styringsideologier: Norsk byggenæring i en brytningstid») dokumenteres det hvordan stadig flere manuelle yrker har en økende andel utenlandske arbeidstakere, med lavere andel faglærte og lavere lønninger enn man tradisjonelt har hatt.

Gjør Telemarksmodellen nasjonal

Staten og kommunene har et viktig ansvar for å sørge for at sosial dumping ikke foregår når de kjøper varer og tjenester. Samtidig ser man at sosial dumping ofte kan finne sted ved offentlige anskaffelser, blant annet ved offentlige byggeprosjekter.

Det offentlige som tildeler entreprenører oppdrag, må gjennom «lov om offentlige anskaffelser» også ha et solidaransvar for lønns- og arbeidsvilkår til ansatte hos entreprenøren. Dette for å unngå skandaler av den typen en fikk se i Helse Bergen ved utbygging av nytt barne- og ungdomssykehus.

I Skien kommune gikk politikere og kommuneadministrasjon sammen med Fellesforbundet og NHO

og laget «Skiensmodellen mot sosial dumping». Denne har vist seg effektiv. Senere tok Telemark fylkeskommune utgangspunkt i denne modellen og laget en forsterket utgave, som ble kalt «Telemarksmodellen». Telemarksmodellen består av i alt 16 tiltak:

- «1. Arbeidet skal utføres av tilbyder og dennes ansatte i tjenesteforhold, eller av på forhånd avtalte underentreprenører og deres ansatte. Tilbyder skal til enhver tid kunne framlegge dokumentasjon på ansettelsesforholdet.
2. Eventuell bruk av innleid arbeidskraft skal være avtalt med byggherren. Innleie skal gjøres i samsvar med arbeidsmiljøloven, og det skal dokumenteres at innleid arbeidskraft har ordnede lønns- og arbeidsvilkår. Innleide skal være fast ansatt med lønn mellom oppdrag i utleiebedriften.
3. Norsk er hovedspråk på byggeplassen, både skriftlig og muntlig. Personer som har ledende funksjoner på byggeplassen, skal beherske norsk.
4. Alle arbeidstakere på byggeplassen skal ha kunnskap om og forstå sikkerhetsopplæring, sikkerhetsinstruksjoner, bruksanvisninger, varselkilt m.m. Dersom det er arbeidstakere på byggeplassen som ikke forstår norsk, er det tilbyders ansvar at disse får sikkerhetsinstruksjoner på et språk de forstår.
5. Tilbyder og underentreprenører som skal engasjeres i prosjektet, skal være godkjente og aktive lærlingebedrifter. Lærling(er) skal delta i arbeidet med utførelse av den aktuelle kontrakten. Eventuelle unntak skal særskilt begrunnes.
6. Avtale om underentreprise med enkeltpersonforetak skal avtales med byggherren.
7. Byggherren tillater ikke mer enn to ledd i kontraktskjeden. Byggherren kan godkjenne tre ledd når det foreligger en god begrunnelse. Det skal aldri være mer enn tre ledd i kontraktskjeden. Hovedentreprenøren regnes som første ledd. Bemanningsforetak etter Arbeidsmiljøloven § 14.2 regnes som ett ledd i kontraktskjeden.
8. Byggherren kan kreve dagmulkt dersom tilbyder selv eller noen av hans kontraktsmedhjelpere anvender ulovlig eller ikke kontraktsmessig arbeidskraft og forholdet ikke er blitt rettet innen en frist gitt ved skriftlig varsel fra fylkeskommunen. Mulkten løper fra fristens utløp til forholdets opphør.
9. Ansatte skal ikke ha dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn vilkårene som er fastsatt i tariffavtale for tilsvarende arbeider innenfor den aktuelle bransje. Dette gjelder også innleid arbeidskraft. Ved konstatert brudd på ovennevnte bestemmelse, og tilbyder ikke har rettet feilen innen fristens utløp, kan byggherren heve kontrakten. Evt. andre sanksjonsmuligheter kan avtales i kontrakt.
10. Tilbyder skal på oppfordring legge fram dokumentasjon om lønns- og arbeidsvilkårene til de ansatte. Alle avtaler tilbyder inngår, og som innebærer utføring av arbeid under gjeldende kontrakt, skal inneholde tilsvarende dokumentasjon.
11. Lønn og annen godtgjørelse for samtlige arbeidstakere skal utbetales til konto i bank. Byggherren skal i tillegg til de vanlige dokumentasjonskravene kunne følge pengestrømmen ut til de ansatte.
12. Tilbyder skal dokumentere at majoriteten av de

ansatte (også evt. innleide) er faglærte innfor sitt fagområde. Med faglærte forstås fagbrev eller tilsvarende formell utdanning.

13. Alle firma i kontraktskjeden skal gi byggherren fullmakt til å innhente relevante skatteopplysninger (SKAV-skjema) fra Skatteetaten, både før kontraktsinngåelse og i hele kontraktsperioden.
14. Det skal være elektronisk adgangskontroll på byggeplassen.
15. Tilbyder plikter å sørge for at likelydende bestemmelser (pkt. 1–14) inntas i kontrakter med underentreprenører.
16. Omgåelser og tilpasninger vil ikke bli akseptert, og kan føre til at byggherren opphever kontrakten.»

Telemarksmodellen gir det offentlige mulighet til å stenge de useriøse aktørene ute. Bedriftene får insentiver til å ta inn lærlinger. Kompetanse og kvalitet får mer å si i anbudsprosessen. Forslagsstillerne mener derfor at staten skal stramme inn sine regler for offentlige anbud og ta i bruk Telemarksmodellen.

Difi, Byggenæringens landsforening, Kommunenes Sentralforbund og Fellesforbundet har nylig lagt fram nye anbefalinger til seriøsitetsskrav som det offentlige kan stille i forbindelse med bygg- og anleggsanskaffelser. Her ligger det mange gode krav som vil styrke arbeidet mot sosial dumping. Forslagsstillerne mener likevel det er gode grunner til å legge Telemarksmodellen til grunn for alle offentlige innkjøp, fordi denne modellen stiller strengere krav i forbindelse med innleie og lærlingandel.

Forslagsstillerne fremmer derfor følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen innføre Telemarksmodellen som regelverk for alle offentlige innkjøp.
- Stortinget ber regjeringen innføre solidaransvar for offentlige byggherrer.

Begrens bemanningsforetakene

Bemanningsbransjen har vært i kraftig vekst de siste årene. Det har gått ut over ryddigheten i det norske arbeidslivet. Bransjen er preget av ulovlige og useriøse forhold, og noe av årsaken er at konkurransen er basert på lavest mulig lønnsnivå.

Kontrakter uten lønn mellom oppdrag brer stadig mer om seg og er den dominerende ansettelsesformen for ansatte i bemanningsbransjen, spesielt innenfor områder som bygg og anlegg, elektro og rengjøring.

Denne måten å tilknytte seg arbeidskraft på gjør at arbeidstakerne blir nærmest rettsløse dersom det skulle oppstå en uenighet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Arbeidsgiver trenger ikke å si opp arbeidstaker, han kan bare la være å gi nye oppdrag. I praksis vil dette fungere som en oppsigelse uten krav til saklighet fra arbeidsgivers side. En slik måte å praktisere sin myndighet på virker «disiplinerende»

på andre ansatte, noe som fører til at disse ikke tør å ta opp brudd på lov og avtaleverk i bedriften.

I tillegg er kontrakter uten lønn mellom oppdrag kun en midlertidig ansettelse uten at det reguleres av bestemmelsene i arbeidsmiljøloven § 14-9. Dette kan ikke fortsette da det gjør arbeidstakerne som må leve under slike forhold, i praksis helt rettsløse.

Forslagsstillerne fremmer derfor følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen forsterke godkjenningskravene i bemanningsforetaksregisteret og sørge for at det stilles krav til bemanningsforetakene om soliditet (kapitalkrav).
- Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av arbeidsmiljøloven § 14-12 (2), slik at avtaler om tidsbegrenset innleie bare kan inngås der det er hjemlet i en landsomfattende overenskomst.
- Stortinget ber regjeringen innføre et treparts bransjeprogram for bemanningsbransjen for å sikre gode arbeidsforhold og stanse brudd på bestemmelsene om inn- og utleie.

Endringene i arbeidsmiljøloven svekket kampen mot sosial dumping

Endringene i arbeidsmiljøloven som ble gjort i 2015, har satt Norge tilbake i kampen mot sosial dumping og er med på å forsterke omfanget av arbeidslivskriminalitet. En utvidet adgang til midlertidige ansettelser gjør arbeidslivet mindre organisert. Midlertidig tilknytning til arbeidsplassen var allerede før endringene ble gjennomført med på å gjøre forholdene i enkelte virksomheter uoversiktlige, usikre og i ytterste konsekvens useriøse. Endringene svekket også partenes rolle i arbeidslivet, noe som er alvorlig i en situasjon der man trenger et mer ordnet og organisert arbeidsliv. Adgangen til kollektiv søksmålsrett ble også fjernet, selv om dette var et viktig tiltak for å styrke rettighetene til innleide arbeidstakere og bidra til ryddigere arbeidsforhold for mange.

Forslagsstillerne viser til at Sosialistisk Venstreparti etter valget 2017 vil fremme forslag om å reversere endringene som ble gjennomført i arbeidsmiljøloven i 2015 som svekker ansattes rettigheter, ord for ord og paragraf for paragraf.

Organiseringsgraden bør økes

Trepartssamarbeidet har vært en suksessfaktor for utviklingen av den velferdsstaten Norge er i dag. Denne modellen bygger på deltakelse og medbestemmelse av arbeidslivets parter gjennom det organiserte arbeidslivet. Økt bruk av innleid arbeidskraft og mer midlertidige ansettelser truer denne modellen. Skal trepartssamarbeidet fortsette, forutsetter dette at maktforholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker

representert gjennom organisasjonene, ikke forskyves til ulempe for arbeidstakerne.

Skjer det, er det fare for at samarbeidsmodellen i arbeidslivet vil forvitne og konfliktnivået vil øke. Dette vil true produktiviteten til næringer som er utsatt for konkurranse fra utlandet spesielt. Det organiserte arbeidsliv er den beste garantien Norge har mot en slik negativ utvikling.

Forslag:

- Stortinget ber regjeringen i samarbeid med partene foreslå tiltak som kan øke organiseringsgraden i det norske arbeidslivet, som for eksempel å heve fagforeningsfradraget.

Arbeidsmiljøverstingene bør stoppes

Et kjerneelement i en fremtidsrettet og sunn næringspolitikk er hvordan man sikrer rettfærdige konkurranse- og driftsvilkår for hoveddelen av næringslivet som driver lovlig og seriøst.

Det hardner til i deler av det norske næringslivet. Aktører og bedrifter som er villige til å utnytte mennesker grovt for å tjene penger, har store muligheter til å drive sin kriminelle aktivitet uten at det får store konsekvenser. Kriminalitet skal ikke lønne seg, derfor er det nødvendig å slå hardere ned på verstingene.

For de mest alvorlige forhold er det en rekke lover som kan føre til straff for aktørene, men det finnes ikke gode nok muligheter til å fjerne bedrifter som undergraver trygghet og seriøsitet i norsk næringsliv.

Aksjeloven og allmennaksjeloven har regler om tvangsoppløsning og tvangsavvikling. Etter aksjeloven og allmennaksjeloven skal retten tvangsoppløse selskaper som har mangler i henhold til loven. Det kan være selskaper som ikke har et styre som fyller lovens krav, mangler daglig leder og/eller revisor, ikke har sendt inn årsregnskap eller ikke fyller kravene til aksjekapital. Når tingretten har besluttet selskapet oppløst, skal selskapet avvikles etter reglene i konkursloven og dekningsloven.

I tillegg finnes regler om konkurskarantene, for å hindre konkursryttere og useriøse aktører. Konkurskarantene varer vanligvis i to år fra konkursåpningen eller fra ileggelsen og registreres i konkursregisteret. Det er straffbart å bryte reglene om konkurskarantene.

For å trygge næringsliv og arbeidstakere fremmes følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige lovforslag for å sikre at bedrifter som begår alvorlige lovbrudd, kan tvangsoppløses.

Allmenngjøring virker

Allmenngjøring er blant tiltakene som har blitt satt i verk for å hindre at utenlandsk arbeidskraft i

Norge får dårligere lønns- og arbeidsvilkår. Rapport 2-2015 fra Senter for lønnsdannelse viste at allmenngjøring har bidratt til å bremse den lønnsdempende effekten av økt arbeidsinnvandring. Dette er et tiltak som fungerer godt når det brukes, men de strenge kravene til allmenngjøring gjør at det brukes for lite. Derfor er det grunn til å se på hvordan det kan bli enklere å bruke allmenngjøring som det effektive virkemiddelet det er mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

Det er et omfattende arbeid å skulle vurdere og dokumentere kvaliteten på et allmenngjøringsvedtak. En forlengelse av vedtaksperioden fra to til fire år vil gi bedre oversikt over hva som skjer innenfor en bransje der allmenngjøringen er blitt gjennomført.

Forslagsstillerne fremmer derfor følgende forslag:

- Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å redusere dokumentasjonskravene i allmenngjøringsloven.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at vedtak i Tariffnemnda gjøres for fire år om gangen.
- Stortinget ber regjeringen sørge for at beviskravet ved forlengelse av et vedtak i Tariffnemnda endres, slik at den part som krever at et allmenngjøringsvedtak skal bortfalle, har bevisbyrden overfor nemnda.
- Stortinget ber regjeringen utrede å styrke muligheten for å gi næringsforbud for aktører som gjentatte ganger alvorlig bryter allmenngjøringsloven.

Forslag

Forslagsstillerne fremmer på denne bakgrunn følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen innføre Telemarksmodellen som regelverk for alle offentlige innkjøp.
2. Stortinget ber regjeringen innføre solidaransvar for offentlige byggherrer.
3. Stortinget ber regjeringen forsterke godkjenningskravene i bemanningsforetaksregisteret og sørge for at det stilles krav til bemanningsforetakene om soliditet (kapitalkrav).
4. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av arbeidsmiljøloven § 14-12 (2), slik at avtaler om tidsbegrenset innleie bare kan inngås der det er hjemlet i en landsomfattende overenskomst.
5. Stortinget ber regjeringen innføre et trepartsbransjeprogram for bemanningsbransjen for å sikre gode arbeidsforhold og stanse brudd på bestemmelsene om inn- og utleie.
6. Stortinget ber regjeringen i samarbeid med partene foreslå tiltak som kan øke organiseringsgraden i det norske arbeidslivet, som for eksempel å heve fagforeningsfradraget.
7. Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige lovforslag for å sikre at bedrifter som begår alvorlige lovbrudd, kan tvangsoppløses.
8. Stortinget ber regjeringen utrede å styrke muligheten for å gi næringsforbud for aktører som gjentatte ganger alvorlig bryter allmenngjøringsloven.
9. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å redusere dokumentasjonskravet i allmenngjøringsloven.
10. Stortinget ber regjeringen sørge for at vedtak i Tariffnemnda gjøres for fire år om gangen.
11. Stortinget ber regjeringen sørge for at beviskravet ved forlengelse av et vedtak i Tariffnemnda endres, slik at den part som krever at et allmenngjøringsvedtak skal bortfalle, har bevisbyrden overfor nemnda.

Oslo, 3. februar 2016